

УДК 017.1(477.53)ПОУНБ(01)

Федорова Марина

Завідувач відділу краєзнавства Полтавська
обласна універсальна наукова бібліотека
імені І. П. Котляревського,
м. Полтава

**КНИЖКОВІ КОЛЕКЦІЇ ПЕТРА РОТАЧА, ВІРИ ЖУК, АНДРІЯ
ПАШКА, ВАЛЕРІЯ ВОЛОСКОВА, ІЛЛІ ГАЛІНА (З ФОНДІВ
ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ УНІВЕРСАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ
БІБЛІОТЕКИ ІМЕНІ І. П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО)**

У статті охарактеризовано приватні книжкові колекції видатних полтавців (П. Ротача, В. Жук, А. Пашка, В. Волоскова, І. Галіна), які зберігаються у фонді Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. І. П. Котляревського.

Ключові слова: *книжкові колекції, бібліотека, бібліофілство, дарчі написи, автографи, екслібриси, каталоги.*

Книжкові колекції завжди були невід’ємною частиною життєдіяльності поколінь: вони відтворювали історико-культурне, наукове, мистецьке життя і представляли історичні, а також бібліографічні цінності певного періоду, знайомили з видатними особистостями та авторами, надавали певні відомості. Як правило, приватні книжкові колекції рано чи пізно стають надбанням людства, вливаючись у фонди публічних бібліотек. Це можна спостерігати і на прикладі Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І. П. Котляревського. Так, у відділі краєзнавства Полтавської ОУНБ ім. І. П. Котляревського є унікальний фонд - йдеться, звісно, про книжкові колекції, які подавали видатні земляки – літературознавець та енциклопедист Петро Ротач, краєзнавець Валерій Волосков, історик та архівіст Віра Жук, поет Андрій Пашко, актор Ілля Галін.

Розпочнемо з величної постаті краєзнавця, літературознавця Петра Петровича Ротача. Свою колекцію книжок він особисто протягом кількох років передавав до фонду відділу краєзнавства. Так, у 1993 році до фонду відділу надійшло 40 примірників видань; у червні 1994 р. – 110 прим., у серпні – 25 прим.; у квітні 1995 р. – 59 прим., у серпні та вересні по 50 прим.; у

1996 р. – 60 прим. До книжок додавався друкований список, у якому крім бібліографічного опису, вказувалося на наявність дарчого напису, екслібрису або різних приміток.

Остаточню колекцію сформовано у 2003 році. Вона складається із 668 книг з різних галузей знань – філософія, історія, культура, релігія, освіта, мистецтво, літературознавство, бібліотекознавство та художня література. До неї увійшли також авторські примірники газет (43 прим.) та журналів (51 прим.). Хронологічні рамки колекції – 1874-2000 рр. Більшість видань – з автографом Петра Ротача. Багато книг містять дарчі написи та автографи видатних письменників Федора Гаріна, Анатолія Гальченка, Володимира Мирного та ін [4].

Серед найстаріших книжок зберігаються декілька, придбаних Петром Ротачем з бібліотеки Корженевського – оповідання О. Купріна «Ночная смена» (Ростов-на-Дону, 1904), збірка оповідань «Только час» (Ростов-на-Дону, 1903) та «Песни Труда» (Ростов-на-Дону, 1903). До них прикріплені клаптики цупкого паперу з написом: «Кобеляки. Придбав 7.IX.1974. П. Р. Из бібліотеки Корженевського – Кобеляки», а також двотомник Г. Бічер-Стоу «Хижина дяди Тома», надрукована у Санкт-Петербурзькому видавництві Суворіна у 1899 році [6, с. 77].

Книжкові знаки свідчать про зв'язок між книжкою та її власником, вони є джерелом бібліотекознавчих і книгознавчих досліджень. Петро Петрович, як справжній бібліофіл, помічав деякі книжки своєї бібліотеки екслібрисами. У його колекції знайдено п'ять художньо зроблених екслібрисів і декілька намальованих ним від руки. Всі екслібриси чорно-білі. На художніх екслібрисах написи «Книгозбірня Петра Ротача», «Книга Петра Ротача» Автор цих екслібрисів – художник В. І. Масик. На екслібрисі «Из книг Петра Ротача» на передньому плані зображено Наталку Полтавку, а позаду – полтавський пам'ятник класика української літератури – Івана Петровича Котляревського.

Починаючи з 60-х років ХХ ст., літературознавець прискіпливо збирав та впорядковував відомості про перебування Тараса Шевченка в Полтавській губернії, місця, які він відвідував, людей, з якими спілкувався, про митців і мистецькі колективи, що торкалися шевченківської тематики у своїй творчості. Один з екслібрисів присвячений саме цій темі. Автор екслібрису - полтавський художник

Євген Путря. На ньому зображено портрет Тараса Шевченка, обрамлений написом «Шевченкіана Петра Ротача», під портретом – ороч, який обробляє волами поле і напис «Орися ж ти, моя ниво» [6, с. 79].

На деяких екслібрисах, намальованих Ротачем від руки, зображено розкриту книжку з написом «Книга П. Ротача» або «Книгозбірня П. Ротача», на інших – сова, яка сидить на книжці, слово «Exlibris» та ініціали «П. Р.». У колекції краєзнавця є також декілька книжок з екслібрисами дарувальників – Є. Петряєва, Я. Гудемчука, В. Осокіна та ін.

Бібліотеку історика, архівіста, педагога Віри Никанорівни Жук відділ краєзнавства отримав у 2009 році, тоді ж була сформована і книжкова колекція. Вона складається із 243 книг з різних галузей знань – історії, культури, мистецтва та художньої літератури. Також колекція містить журнали (98 прим.) та деякі особисті матеріали вченої. Багато із книг цієї колекції є єдиним екземпляром у фонді наукової книгозбірні. На більшості книг - автограф Віри Никанорівни, зустрічаються також дарчі написи авторів книг. Приміром, на книзі «Летопись дружбы и братства» (Київ, 1981) академік НАН України Петро Тимофійович Тронько залишив напис «Уважаемой Вере Никаноровне Жук одному из активных создателей «Истории городов и сел УССР в 26 томах» – П. Тронько. 16.IV.1982». Нам добре відомо, що у 1960-х роках В. Н. Жук брала активну участь у підготовці тому «Історія міст і сіл УРСР. Полтавська область» (К., 1967) [3, с. 5].

Віра Никанорівна вивчала економічні, культурні та інші зв'язки України і Болгарії, Полтавщини і Болгарії. На книзі І. А. Стоянова «Мова болгар України» (Одеса, 2002) читаємо дарчий напис: «На память Вере Жук от адвоката Яковенко (Димитровой) Анны Ивановны. Уважаемая Вера! Я благодарна Богу за то, что я встретила Вас. То что Вы делаете будет иметь очень большое значение для всех болгар на все века. С уважением [підпис]. 18/8.2002 г. г. Одесса».

Цікавою і рідкісною є книжечка Т. Старицької «Родовід козака Івана Сіромахи» (Кривий Ріг, 2006), тираж якої складає усього 300 примірників.

Книжкова колекція українського поета та журналіста Андрія Єфремовича Пашка була сформована у 1996 році. У жовтні 1996 року дружина Андрія Пашка Олена передала до Бібліотеки книги, журнали та газети з особистого фонду Андрія Єфремовича – всього 165

книг з різних галузей знань (культура, мистецтво та художня література). Також до колекції увійшли журнали, газети, афіші (10 шт.) та деякі особисті матеріали поета. Хронологічні рамки – 1949-1991 рр.

На багатьох книжках міститься штемпельний екслібрис Андрія Пашка, на якому зображено пам'ятник Слави, розгорнута книжка і написи «Андрій Пашко» та «Бібліотека письменника» [2, с. 5].

На деяких книгах зустрічаються дарчі написи від видатних діячів. Наприклад, на титульному листі книги «Голубе Полісся» (Чернігів, 1990) – дарчий напис від поета й композитора П. Зуба: «Дорогому Андрію Єфремовичу Пашку – людині в якій я перейняв любов до української пісні, навчався слухати мелодію полтавського краю. З любов'ю дарую. Петро Зуб».

Багато дарчих написів від Леоніда Бразова, Федора Гаріна, Михайла Казидуба, О. Ковіньки, Я. Шутька. Наш земляк, гуморист Олександр Ковінька подарував свою книгу «Чарівні місця на Ворсклі» (К., 1968) з дарчим написом: «Славному поету-пісняру Андрію Єфремовичу Пашку У день Вашого 50-річчя свій сміх Вам щедро несучу. Ол. Ковінька – 23 жовтня 1968 р.».

Український художник Борис Микитович Піаніда подарував каталог виставки, який містить його екслібрис (автор В. І. Масик) та дарчий напис: «Дорогому Андрію Єфремовичу Пашку з глибокою повагою. Підпис. 29.VIII-1981 р. Полтава».

На своїй книзі «Как живеє, дети?» (М., 1986) грузинський педагог Шалва Олександрович Амонашвілі залишив свою адресу 380036, Тбілісі, просп. Важа шавела, квартал 7, корпус 4, кв. 74 і дарчий напис: «Дорогой Андрей Ефремович! Желаю Вам бессмертия, постоянного вдохновения. Спасибо за Ваши стихотворения. Искренне – підпис. Полтава 30.03.90».

Степан Крижанівський на своїй книзі поезій «Ще не вечір» (К., 1961) написав: «Чудовому пісняру України Андрію Єфремовичу Пашкові в дні вступу його до Спілки письменників України, – бажаю нових успіхів у мистецтві слова. Дружно – 30.XII.1961. С. Крижанівський».

Фотоальбом «Кіровоград» (К., 1983) містить дарчий напис від колективу об'єднання «Кіровоградавтотехобслуговування»: «Ув. Пашку Андрею Єфремовичу – воїну-освободителю г. Кіровограда в день 40-летия освобождения от немецко-фашистских захватчиков. 8 января 1984 г.»

Колекція українського актора розмовного жанру Іллі Галіна невелика. Вона складається з афіш, газетних публікацій, фотографій, які передала дружина артиста через декілька років після його смерті [5, с. 24]. Вивчення колекції Іллі Галіна триває.

«Шафа Волоскова» – таку назву має книжкова колекція краєзнавця та екскурсовода Валерія Волоскова. Валерій Федорович особисто передав свою бібліотеку разом з шафою до відділу у 2013 році. Краєзнавець до останніх днів свого життя поповнював бібліотеку новими книгами. Колекція налічує 443 книги з різних галузей знань (хронологічні рамки – 1959-2015 рр.), авторські примірники газет та журналів. На кожній книзі міститься штемпельний екслібрис В. Ф. Волоскова. У колекції є повість Юрія Нікітіна, яка вже стала бібліографічною рідкістю – «Шпага Александра Засядько» (К., 1979). Цікавою для дослідників буде перша частина автобіографічної трилогії ліванського письменника М. Нуайме «Мои семьдесят лет» (М., 1980), який, до речі, навчався у Полтавській духовній семінарії [5, с. 24].

До колекції також увійшло 11 книг Валерія Волоскова, написаних ним з 2008 р. по 2015 р.

Відмітимо, що бібліотекарі відділу краєзнавства вважають одним із важливих завдань у роботі – розкриття інтелектуальних надбань, створених нашими земляками, задля збереження історичного минулого. Певним підсумком наукового опрацювання колекційних видань стало заснування у 2017 році бібліографічної серії «Бібліотечні колекції». На сьогодні маємо три друковані випуски даної серії: «Каталог бібліотеки та особовий фонд Петра Ротача» (2017), «Каталог бібліотеки та особовий фонд Віри Жук» (2018) та «Каталог бібліотеки Андрія Пашка» (2018), які вийшли у полтавському видавництві «АСМІ».

До покажчика «Каталог бібліотеки та особовий фонд Петра Ротача» включено описи фонду Петра Ротача (одного з найцінніших фондів Державного архіву Полтавської області), який налічує 1469 справ за 1838-2007 рр. Це документи, зібрані дослідником під час роботи над довідковими виданнями «Полтавська Шевченкіана», «Літературна Полтавщина», «Розвіяні на чужині». Найінформативнішим у фонді є розділ «Епістолярій», в якому десятки відомих прізвищ – О. Гончар, О. Іваненко, Д. Косарик, Ф. Роговий та ін. Також до покажчика увійшли дві колекції книжок, які Петро Ротач подарував відділу краєзнавства Полтавської ОУНБ ім. І. П. Котляревського та бібліотеці ім. М. А. Жовтюрюха ПНПУ ім. В. Г. Короленка. Видання розраховане на широке коло

користувачів – науковців – дослідників життя та творчості П. П. Ротача, літературознавців, філологів, краєзнавців, книгознавців, бібліотекарів. Зібрані матеріали можуть бути використані для наукових робіт, при підготовці видань та організації різноманітних виставок [1, с. 33].

Для ознайомлення широкого загалу науковців із складом зібрань із колекції В. Н. Жук відділ краєзнавства підготував бібліографічне видання «Каталог бібліотеки та особовий фонд Віри Жук», який вийшов друком завдяки спонсорським коштам учениці Віри Жук – професора, науковця Ірини Миколаївни Петренко. Дане видання містить опис книжок приватної книжкової колекції В. Н. Жук із фондів відділу краєзнавства (хронологічні рамки з 1955 р. по 2007 р.) та опис справ особового походження за 1936-1999 роки В. Жук з фондів Державного архіву Полтавської області. Дане видання стане у нагоді науковцям, освітянам, історикам, краєзнавцям та загалом усім пересічним користувачам, яких зацікавить постать цієї видатної особистості Полтавщини [7, с. 22].

Напередодні 100-річчя від дня народження поета вийшов друком третій випуск серії «Бібліотечні колекції» – «Каталог бібліотеки Андрія Пашка». Даний каталог нараховує 158 позицій (7 книг є дублетними), у додатках розміщені фото Андрія Пашка, деякі пісні з нотами. Окремий розділ присвячений, власне, самій постаті нашого земляка. Видання розраховане на широке коло читачів – науковців, працівників культури і мистецтва, освітян.

У перспективних планах роботи відділу краєзнавства Полтавської ОУНБ ім. І. П. Котляревського – створення каталогу бібліотеки краєзнавця Валерія Волоскова та актора Іллі Галіна.

Наостанок варто наголосити, що фонд полтавської наукової книгозбірні - не лише наше національне надбання, яким можна пишатися, а також джерельна база різнопланових наукових досліджень. Робота з книжковими пам'ятками дуже цікава та захоплююча. Водночас вона потребує знань не тільки з бібліотекознавства та бібліографії, а й з книгознавства, мистецтвознавства та поліграфії. Будь-яке цінне книжкове зібрання стане мертвою скарбницею, якщо зосереджені в ньому багатства не будуть доступні читачеві. Варто пам'ятати, що кожна книжка – це джерело для нових досліджень, і наше завдання – зберегти їх для наступних поколінь.

Список використаних джерел

1. Дідусенко Г., Федорова М. «Крізь роки болю і надій...» : (нові видання Полтавської ОУНБ ім. І. П. Котляревського, присвячені Петру Петровичу Ротачу). *Бібліотечна планета*. 2018. № 2. С. 33–34.
2. Каталог бібліотеки Андрія Пашка : бібліогр. покажч. / уклад. М. А. Федорова, Г. А. Дідусенко, О. П. Перепьолкіна та ін. Полтава : АСМІ, 2018. 45 с. (Бібліотечні колекції; вип. 3).
3. Каталог бібліотеки та особовий фонд Віри Жук : бібліогр. покажч. / уклад. М. А. Федорова, Г. А. Дідусенко, О. П. Перепьолкіна та ін. Полтава : АСМІ, 2018. 71 с. (Бібліотечні колекції; вип. 2).
4. Каталог бібліотеки та особовий фонд Петра Ротача : бібліогр. покажч. / уклад. М. А. Федорова, Г. А. Дідусенко, О. П. Перепьолкіна та ін. Полтава : АСМІ, 2017. 265 с. (Бібліотечні колекції; вип. 1).
5. Карпенко Л. М., Перепьолкіна О. П. Книжкові колекції із фонду відділу краєзнавства Полтавської ОУНБ імені І. П. Котляревського. *Полтавщина - земля моя свята* : зб. кращих матеріалів VII обл. краєзнавчої конф. учнівської молоді / Департамент освіти і науки Полтавської обласної державної адміністрації, Полтавський обласний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді. Полтава : Техсервіс, 2016. С. 23–26.
6. Федорова М. А. Книжкова колекція письменника та літературознавця Петра Петровича Ротача у фонді відділу краєзнавства Полтавської ОУНБ ім. І. П. Котляревського. *Краєзнавство Сумщини в контексті вивчення історичної, духовної і культурної спадщини регіону* : зб. матеріалів обласної наук.-краєзнавчої конф. з он-лайн зв'язком 19 квітня 2018 р., м. Суми / уклад. О. М. Малиш. Суми : Триторія, 2018. С. 75–81.
7. Федорова М. Краєзнавчі читання до 90-річчя Віри Жук : [у Полтав. ОУНБ]. *Полтавський вісник*. 2018. 19 квіт. (№ 16). С. 22. : фот.

Maryna Fedorova

Book Collections of Petro Rotach, Vira Zhuk, Andrii Pashko, Valerii Voloskov, Illia Galin (from the funds of the Poltava Oblast Universal Research Library Named after Ivan Petrovych Kotliarevsky

The article describes private book collections of prominent Poltava (P. Rotach, V. Zhuk, A. Pashko, V. Voloskov, I. Galin), which are kept in the fund of the Poltava Scientific Library named after them. I. P. Kotlyarevsky.

Key words: *book collections, library, bibliophilia, gift signatures, autographs, exlibris, catalogs.*